

Документи розповідають

Закон про поліпшення становища в сільському господарстві (AAA). 12 травня 1933 р.

(Витяг)

Закон про поліпшення тяжкого становища національної економіки через підвищення купівельної спроможності сільського господарства, про проведення впорядкування ліквідації акціонерних земельних банків та проведення інших необхідних заходів.

Цим засвідчується, що Конгрес проводитиме наведену нижче політику:

1). Встановлювати й підтримувати таке співвідношення між виробництвом і споживанням сільськогосподарських продуктів і такі умови їхнього продажу, що піднесуть купівельну спроможність сільськогосподарських продуктів стосовно предметів, необхідних фермерові, до купівельної спроможності цих продуктів у базовий період. За найближчий період... вважається довоєнний період із серпня 1909 р. по липень 1924 р.

Міністр сільського господарства цим уповноважується укладати оптаційні контракти з виробниками бавовни з продажу будь-кому з них такої кількості бавовни, яка не повинна перевищувати різниці, що існує між кількістю бавовни, що виростили в поточному та минулому році, в усіх тих випадках, коли цей виробник дасть письмову згоду скоротити виробництво бавовни у 1933 р. порівняно з попереднім роком не менш ніж на 30%...

Кожному такому виробникові, що погодився на зменшення продукції, міністр сільського господарства надішле, без права подальшої передачі, оптаційний контракт про продаж зазначеному вище виробникові такої кількості бавовни з запасів, котрі є в розпорядженні та під контролем міністра сільського господарства, на яку цей виробник бавовни дав згоду зменшити її виробництво...

1. З якою метою ухвалили закон про регулювання сільського господарства?
2. Який механізми регулювання сільськогосподарського виробництва пропонував закон? Чи виявився він дієвим?

Документи розповідають

Закон про трудові конфлікти і професійні союзи. 1927 р.

(Витяг)

1. Цим оголошується —

а) що будь-який страйк є незаконним, якщо (I) його метою не є сприяння врегулюванню трудового конфлікту...; (II) якщо він задуманий і розрахований на те, щоб безпосередньо або через створення труднощів для суспільства застосувати примус стосовно уряду;

б) що будь-який локаут є незаконним...

(2) Якщо будь-яка особа закликає, підбурює, спонукає інших осіб узяти участь у страйку або локауті, який цим Актом оголошений незаконним, то така особа піддається дисциплінарним судом штрафові... або ув'язненню...

4 — (I) Протизаконно вимагати від будь-якого члена профспілки робити внески в політичний фонд профспілки...

1. Після яких подій і з якою метою ухвалили цей закон?
2. Які обмеження накладалися на профспілки цим законом?

Документи розповідають

Програма Народного фронту

(Витяг)

I. Політичні вимоги

1. Захист свободи.

§1. Загальна амністія.

§2. Проти фашистських ліг:

а) ефективного роззброєння та розпуск напіввійськових формувань відповідно до закону;

б) застосування законом заходів, що передбачаються в разі провокації, вбивства чи замаху на безпеку держави.

§5. Профспілкові свободи:

а) застосування й дотримання права спілок;

б) дотримання права жінок на працю.

2. Захист миру.

§1. Заклик до співпраці всього народу й особливо трудящих мас у справі збереження та організації миру.

§2. Міжнародне співробітництво в межах Ліги Націй з метою гарантування колективної безпеки через визначення агресора та автоматичне й солідарне застосування санкцій у разі агресії.

§4. Націоналізація військової промисловості та скасування приватної торгівлі зброєю.

II. Економічні вимоги

§1. Відновлення купівельної спроможності, що була знищена чи послаблена кризою.

§2. Проти безробіття та промислової кризи:

а) скорочення робочого тижня без скорочень зарплати;

б) залучення до трудового процесу молоді в результаті створення системи переходу престарілих трудящих на пенсію у достатньому для прожиття розмірі.

1. З'ясуйте основні положення програми Народного фронту. Які з них було виконано, а які ні, і чому?

Документи розповідають

З виступу Ф. Рузвельта на закритій прес-конференції 25 вересня 1936 р.

«Уявіть на мить, що брат Гувер залишився б президентом до квітня 1936 р., продовжуючи свою політику попередніх чотирьох років, не зробив би ніяких кроків у бік соціального забезпечення або допомоги фермерам, або ліквідації дитячої праці і скорочення робочого дня та введення пенсій по старості. Якби це сталося у квітні теперішнього (1936 р.) року, становище у нашій країні нагадувало б те, яке застав Блюм, прийшовши до влади. Французи впродовж 25 чи 30 років нічого не зробили в галузі соціального законодавства. Блюм взявся до здійснення його, бо отримав загальний страйк уже в перший тиждень перебування при владі. Він (загальний страйк) зажадав 40-годинний робочий тиждень... [Блюм] провів закон, який скорочував робочий день. Вони (страйкарі) зажадали один вихідний у тиждень, що оплачується, потім вони зажадали негайно створити комісію для підготовки плану забезпечення пристарілих. Блюм зробив усе це, але чи не було вже занадто пізно?»

1. Яку оцінку реформам НФ дав Ф. Рузвельт?
2. У чому вбачає причину поразки реформ НФ Ф. Рузвельт?
3. Порівняйте реформи НФ і «Новий курс» Ф. Рузвельта.

З наказу генерала Майковського від 30 вересня 1919 р. про розправу над повсталими проти Колчака селами

1. У кожному селі району повстання помешкання ретельно обшукувати; захоплених із зброєю в руках, як ворогів, розстрілювати на місці.

2. Заарештовувати... всіх агітаторів, членів совдепів, які допомагали повстанню, дезертирів, пособників і приховувачів зрадників та передавати військово-польовим судам.

3. Ненадійних... висилати, передаючи їх міліції.

4. Місцеві влади, що не чинили належного опору бандитам... передавати військово-польовим судам, покарання збільшувати до смертної кари включно.

5. Знову повсталі села ліквідувати з подвійною суворістю, аж до знищення всього села.

1. Охарактеризуйте політику білого руху щодо селянства.
2. Чим було викликано повстанський рух проти режиму адмірала Колчака?

Документи розповідають

3 матеріалів комісії з розслідування злочинів більшовиків при головнокомандувачеві Збройних сил Півдня Росії

Відомості про злочини більшовиків у місті Єкатеринодарі та його околицях

До міста Єкатеринодар більшовики вступили 1 березня 1918 р. Того ж дня було заарештовано групу осіб цивільного населення, переважно інтелігенції, і всіх затриманих 83 осіб було вбито, зарубано й розстріляно без будь-якого суду і слідства. Трупів було зарито у трьох ямах тут же в місті. Гурт свідків, а також лікарі, які потім оглядали вбитих, засвідчили випадки закопування недобитих, недорубаних жертв... Над жертвами знущалися, відрізали їм пальці рук і ніг, статеві органи, спотворювали обличчя...

Викладення даних засновані на показаннях свідків і судово-медичних оглядах.

1. Висловіть своє ставлення до наведених фактів.

Документи розповідають

Компетенція Союзних органів згідно з Союзним договором 30 грудня 1922 р.

Ст. 1. Компетенція Союзних органів

- представництво Союзу у міжнародних відносинах;
- зміна зовнішніх кордонів СРСР;
- укладення договорів про входження до складу Союзу нових членів;
- оголошення війни і укладення миру;
- укладення зовнішніх державних позик;
- ратифікація міжнародних договорів;
- встановлення системи зовнішньої і внутрішньої торгівлі;
- встановлення основ і загального плану всього народного господарства Союзу;
- регулювання транспортних і поштово-телеграфних справ;
- встановлення основ організації збройних сил СРСР;
- утвердження єдиного бюджету, встановлення монетної, грошової і кредитної системи, а також системи загальносоюзних, республіканських і місцевих податків;
- встановлення загальних початків землеустрою і землекористування⁴
- встановлення основних законів про працю;
- встановлення загальних початків народної освіти⁴
- встановлення загальних заходів у галузі охорони здоров'я;
- встановлення системи мір і вагів;
- організація загальносоюзної статистики;
- основне законодавство щодо союзного громадянства, іноземців;
- право загальної амністії.

Ст. 26. «За кожною союзною республікою зберігається право вільного виходу з Союзу».

1. Які повноваження мали союзні органи згідно з Союзним договором?

Документи розповідають

З «Відкритого листа Сталіну» повноважного представника СРСР у Болгарії Ф. Розкольникова

Сталін, ви оголосили мене «поза законом». Цим актом ви зрівняли мене у правах — точніше, в безправ'ї, — з усіма радянськими громадянами, які під вашим владарюванням живуть поза законом.

Зі свого боку, відповідаю повною взаємністю: повертаю вам вхідний білет у побудоване вами «царство соціалізму» і пориваю з вашим режимом.

Ваш «соціалізм», за панування якого його будівникам знайшлося місце лише за ґратами, так само далекий від справжнього соціалізму, як свавілля вашої особистої диктатури не має нічого спільного з диктатурою пролетаріату...

Ніхто в Радянському Союзі не почуває себе у безпеці. Правий, винуватий, герой Жовтня і ворог революції, старий більшовик та безпартійний, колгоспник і повпред, народний комісар і робітник, інтелігент і Маршал Радянського Союзу — всіх рівною мірою піддано ударам вашого батога, все обертається в диявольській кривавій каруселі...

Ви розпочали криваві розправи з колишніми троцькістами, зинов'євцями та бухарінцями, потім перейшли до винищення старих більшовиків, згодом знищили партійні та безпартійні кадри, що виростили під час громадянської війни, які винесли на своїх плечах будівництво перших п'ятирічок, і організували побиття комсомолу... З жорстокістю садиста ви знищуєте кадри корисні й потрібні країні: вони здаються вам небезпечними під кутом зору вашої особистої диктатури.

Напередодні війни ви знищуєте Червону Армію, любов і гордість країни, оплот її могутності...

У створеній вами гнилій атмосфері підозрілості, взаємної недовіри, загального розшуку і всемогутності наркомуну внутрішніх справ, якому ви віддали на розправу Червону Армію і всю країну, будь-якому «перехопленому» документу вірять — або прикидаються, що вірять, як незаперечному доказові...

Слідом за Гітлером ви воскресили середньовічне спалювання книг. Я бачив на власні очі великі списки книг, які розсилаються радянським бібліотекам, що їх належить негайно та безумовно знищити.

...Ви повністю зруйнували весь апарат Народного комісаріату закордонних справ.

Знищуючи скрізь і всюди золотий фонд країни, її молоді кадри, ви винищили у розквіті літ талановитих і багатообіцяючих дипломатів.

1. З яких позицій Ф. Розкольников викривав диктатуру Сталіна?
2. Які злочини Сталіна викриває у своєму листі Ф. Розкольников?

Документи розповідають

Про виселення «куркулів»

У 1930 р. було виселено 115 231 сімей, а 1931 р. — 265 795 сімей. За два роки, відповідно, було виселено на Північ, до Сибіру і Казахстану 381 тис. сімей. Деяка частина «куркульських» сімей (200-250 тис.) «само-розкуркулилася», тобто ліквідувала майно і виїхала головно до міст і на промислове будівництво. Приблизно 400–500 тис. сімей «куркулів» було розселено у віддалені поселення в межах країв та областей попереднього мешкання. У 1932–1938 рр. широка кампанія «розкуркулення» не проводилася. Загальне число ліквідованих у ці роки «куркульських» господарств не перевищувало 100 тис.

1. Спираючись на наведені в документі цифри, з'ясуйте масштаби і наслідки «розкуркулення».
2. Підрахуйте, яку кількість людей безпосередньо зачепив процес «розкуркулення».

Документи розповідають

Реформа політичного представництва 17 травня 1928 р.

(Витяг)

Стаття 1. Кількість депутатів для всього Королівства встановлюється в 400 осіб...

Стаття 2. Вибори депутатів проводяться наступним чином:

- а) репрезентація кандидатів у депутати організаціями, вказаними в статтях 3 і 4;
- б) призначення депутатів Великою Національною радою фашистів;
- в) схвалення депутатів виборцями.

Стаття 3. Право висування кандидатів у депутати належить насамперед офіційно визнаним національним Конфедераціям профспілок...

Стаття 4. Крім того, висувати кандидатів у депутати мають право офіційно визнані організації виховного, культурного, освітнього, пропагандистського і добродійного характеру, які мають загальнонаціональне значення...

Стаття 5. Секретаріат і Велика рада фашистів, отримавши пропозицію, створюють єдиний список кандидатів в алфавітному порядку, вказуючи проти кожного назву організації, що висувала... Велика рада фашистів складає список призначених депутатів способом вільного вибору зі списку кандидатів, а також, якщо це необхідно, через призначення осіб, які не увійшли до списку, але відзначилися в царині науки, літератури, мистецтва, політики і військової справи. Міністерство внутрішніх справ зобов'язане негайно опублікувати список.

Стаття 6. Голосування з метою схвалення списку призначених депутатів повинно відбутися на третій тиждень після його опублікування в «Gazzetta ufficiale». Голосування здійснюється бюлетенями... за формулою: «Чи схвалюєте ви список депутатів, призначених Великою Національною радою фашистів?»

Голосування відповідями «так» або «ні»...

Стаття 10. Право брати участь у виборах мають італійські громадяни старші 21 року і ті з громадян, які у віці від 18 до 21 року одружені та мають дітей, до того ж і ті, і ті мають відповідати одній із таких умов:

а) сплачувати профспілкові внески відповідно до закону... чи бути адміністратором або членом одного з товариств, або якої-небудь іншої організації, якій вони сплачували б внески згідно з тим же законом; в акціонерних і анонімних товариствах тільки члени записаних не менше року отримують виборче право;

б) сплачувати не менш як 100 лір річних податків державі, провінції, комуні або ж не менше року бути утримувачем державних цінних паперів, або ж утримувачем банківських паперів, випущених провінціями або комунами на суму 500 лір;

с) отримувати стипендію, заробітну плату або пенсію чи інше постійне жалування за рахунок бюджету держави, провінції або комуни чи від інших організацій, затверджених законом про опіку й опікунство держави, провінції або комуни;

d) бути членом католицького кліру ...

1. Яким мав бути представницький орган, обраний за таким законом?
2. Наведіть приклади з документа, що свідчать про тоталітарний характер фашистського режиму.
3. Використовуючи матеріал параграфа і документ, складіть схему органів державної влади Італії.

Документи розповідають

Із розмови Еберта із заступником начальника генерального штабу Гренером 9 листопада 1918 р.

Гренер: «Чи має уряд намір охороняти Німеччину від анархії та відновити порядок?»

Еберт: «Так, має намір».

Г. — У такому разі верховне командування підтримуватиме дисципліну в армії та мирно відведе її на батьківщину.

Е. — Як ставиться верховне командування до солдатських рад?

Г. — Віддано накази ставитися до них дружньо.

Е. — На що очікує верховне командування від уряду?

Г. — Верховне командування очікує, що уряд співробітничатиме з офіцерським корпусом у придушенні більшовизму і в підтриманні дисципліни в армії.

Е. — Чи збереже фельдмаршал (Гінденбург) командування?

Г. — Так.

Е. — Передайте фельдмаршалові подяку уряду.

► До яких наслідків призвела ця розмова?

Веймарська конституція. 11 серпня 1919 р.

(Витяг)

... Стаття 20. Рейхстаг складається з депутатів німецького народу.

Стаття 21. Депутати є представниками всього народу. Вони підкоряються тільки своїй совісті та не зв'язані мандатами.

Стаття 22. Депутати обираються загальною, рівною, прямою й таємною подачею голосів на засадах пропорційного представництва, чоловіками і жінками, які досягли 20-річного віку.

Стаття 23. Рейхстаг обирається на 4 роки.

Стаття 41. Президент імперії обирається всім німецьким народом. Може бути обраний кожний німець, якому виповнилося 35 років.

Стаття 43. Президент імперії обирається на 7 років. Переобрання можливе ...

Стаття 109. Всі німці рівні перед законом. Чоловіки і жінки мають у принципі однакові права і несуть однакові обов'язки. Публічно-правові привілеї та обмеження, зумовлені народженням або станом, підлягають скасуванню.

Стаття 114. Свобода особистості є недоторканою.

Стаття 115. Житло кожного німця є його вільним сховищем. Воно недоторканне.

Стаття 118. Кожний німець має право в межах загальних законів вільно висловлювати свої думки усно, у пресі, засобами зображення або інакше. У цьому праві його не повинні стримувати жодні відносини у праці або службі, і ніхто не має права завдавати йому збитків за те, що він користується цим правом. Цензура не допускається.

Стаття 123. Усі німці мають право збиратися мирно та без зброї, не роблячи попередньої заяви й не питаючи особливого дозволу.

Стаття 124. Усі німці мають право утворювати союзи або спілки в цілях, що не суперечать кримінальним законам. Це право не може наражатися на обмеження заходами примусового характеру.

Стаття 125. Гарантуються свобода й таємниця виборів.

Стаття 153. Власність забезпечується конституцією.

Документи розповідають

Вимоги мітингу, організованого Народним фронтом 29 лютого 1936 р.

- 1. Відновлення на роботі всіх робітників і службовців, звільнених за участь у страйках або політичних рухах починаючи з 1934 р., і відшкодування завданих їм збитків.*
 - 2. Поширення амністії на тих політичних в'язнів, яких було засуджено як кримінальних злочинців.*
 - 3. Притягнення до відповідальності винних у самоуправстві під час придушення повстання 1934 р.; покарання всіх представників військових і цивільних властей, винних у жорстокій поведінці з політичними в'язнями.*
 - 4. Звільнення з армії офіцерів — ворогів республіканського режиму.*
 - 5. Розроблення програми громадських робіт із метою боротьби проти безробіття.*
 - 6. Розпуск і роззброєння фашистських банд, які є небезпечними для демократичного розвитку країни.*
1. Вирізнити соціально-економічні та політичні вимоги учасників мітингу.
 2. Які вимоги мітингу збігалися з положеннями програми Народного фронту у Франції?

Документи розповідають

Головний військовий радник Генерального військового комісаріату республіканської армії І. Нестеренко про стратегію Ф. Франко

«В еволюції стратегії Франко можна вирізнити три етапи. Перший — коли операції планувались як колоніальні каральні експедиції. Другий — коли після провалу цих операцій почалася позиційна війна на підступах до Мадрида. І, нарешті, третій, коли перейшли до маневреної війни, що завершилася весною 1938 р. проривом у напрямі Вінареса. У Каталонській битві 1938–1939 рр. франкісти здобули перемогу, маючи значну кількість військової техніки ...»

1. Вкажіть хронологічні рамки кожного періоду, визначеного військовим радником.
2. Чим можна пояснити таку еволюцію стратегії Франко у громадянській війні?

Документи розповідають

Французький політолог, економіст Гі Сорман про консерватизм і лібералізм

«...Консерватизм — це життєва позиція, лібералізм — це спосіб дій.

Бути консерватором — значить визнавати історичну, соціальну і моральну спадковість свого суспільства, погоджуватися, що і в минулому було достатньо мудрості, а існуючий порядок речей достатньо виправданий. Консерватизм передбачає також визнання всього розмаїття культурних, релігійних і національних традицій, усвідомлення того, що не може бути єдиної моделі цивілізації, єдиного тлумачення історії. Консерватор вірить також у піднесений моральний порядок, який не обов'язково базується на релігії. Консерватор не довіряє реформам і, особливо, не вважає, що будь-яка реформа добра сама по собі. У гіршому випадку, він віддає перевагу вже випробуваному злу, ніж тому, що ще не відоме. Порядок, справедливість, свободу він вважає скоріше результатом тривалого історичного досвіду, ніж наслідком якихось декретів або політичних потрясінь.

Але консерватизм недостатній, щоб створити серйозну альтернативу етатизму (повному одержавленню) і задовольнити ненаситну потребу в ідеології...

...лібералізм є принципом і всюди, за будь-яких обставин віддає перевагу людській особистості, а не державі...»

1. Сформулюйте на основі документа і матеріалу підручника поняття «консерватизм».
2. Спробуйте з'ясувати основні відмінності між лібералізмом і консерватизмом. Як ці дві доктрини ставляться до реформ?
3. Чи може консерватизм стати альтернативою фашизму і комунізму та чому?
4. Сформулюйте своє ставлення до консерватизму та аргументуйте його.

Оцінка ліберальної доктрини дослідником В.В. Леонтовичем

«У системі поглядів лібералізму особистість стоїть на першому місці, а цінність суспільних груп або установ міряється виключно тим, якою мірою вони захищають права та інтереси окремої людини і сприяють здійсненню цілей окремих суб'єктів».

1. Сформулюйте поняття «лібералізм».
2. За якого політичного режиму можливе втілення в життя ліберальної доктрини і чому?
3. Наведіть приклади ліберального реформізму з раніше вивченого матеріалу.
4. У чому полягає привабливість лібералізму?

Документи розповідають

3 виступу В. Молотова на 10-му пленумі виконкому Комінтерну

«Становище тепер таке, що в усіх основних капіталістичних країнах Європи розгортаються події, які означають наростання революційного піднесення...»

Із сказаного слідує, що важливим обов'язком компартій є... підготовка до нових революційних битв великого розмаху... Від компартій багато залежить у справі перетворення теперішніх економічних битв у революційну боротьбу за владу, за перемогу диктатури пролетаріату...

Тепер більше, ніж будь-коли, тактика згоди з реформаторами, тактика коаліцій між революційними організаціями та організаціями реформістів є неприйнятною і шкідливою.

У нинішніх умовах особливого значення набуває питання про посилення боротьби проти соціал-демократії. Боротьба з соціал-демократією і, насамперед, з її «лівим» крилом, яке найбільш уміло виконує зрадницьку роль стосовно робітничого класу, не може не стояти в центрі уваги компартій. У цей період боротьба проти соціал-демократії... набуває виключного значення тому, що соціал-демократія дедалі більше перероджується в соціал-фашизм».

1. Чим можна пояснити таке ставлення Комінтерну і радянського керівництва до соціал-демократії?
2. Які наслідки мала непримиренна боротьба комуністів із соціал-демократами?
3. Які основні розбіжності між комуністичною та соціал-демократичною доктринами?

Документи розповідають

З доповіді М. Бухаріна на XII з'їзді РКП(б) (1923 р.)

«Характерним для методів фашистської боротьби є те, що вони більше, ніж будь-яка партія, засвоїли собі і застосовують на практиці досвід російської революції. Якщо їх розглядати з формальної точки зору, тобто з точки зору їхніх політичних методів, то це повне застосування більшовицької тактики і спеціально російського більшовизму: у сенсі швидкого збирання сил, «учраспредів», мобілізацій і тому подібне і безпощадного знищення ворога, коли це потрібно і коли це викликане обставинами. Їх головною метою є знищення основних організуючих сил робітничого класу...»

1. На які спільні риси фашизму і більшовизму (комунізму) вказує Бухарін?
2. Чим зумовлена подібність у методах між фашистами і більшовиками?

Документи розповідають

Із відозви президії I конгресу ОУН про цілі і завдання національного руху. 3 лютого 1929 р.

Конгрес покликаний до життя й чину єдину

ОРГАНІЗАЦІЮ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ,

що має охопити всі існуючі націоналістичні групи, та ухвалив головні засади українського націоналізму.

Маючи за свою мету відновлення, впорядкування, оборону та поширення

НЕЗАЛЕЖНОЇ СОБОРНОЇ

УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ...

Тільки повне

УСУНЕННЯ ВСІХ ОКУПАНТІВ З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

відкриває можливість для широкого розвитку Української Нації в межах власної держави.

ВІДКИДАЮЧИ ОРІЄНТАЦІЇ НА ІСТОРИЧНИХ ВОРОГІВ

Української Нації, але будучи в союзі з народами, які вороже ставляться до окупантів України,

НАЦІОНАЛЬНА ДИКТАТУРА,

що витвориться в бігу

НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ,

забезпечить, у тяжкий час боротьби, сили Української Держави.

Щойно після відновлення державності національна диктатура перейде, через участь у владі провідної верстви, до створення законодавчих органів на засаді

ПРЕДСТАВНИЦТВА ВСІХ ОРГАНІЗОВАНИХ

СУСПІЛЬНИХ ВЕРСТВ...

Місцеве самоврядування буде основою адміністративного устрою упорядкованої Української Держави, на чолі якої стоятиме

ПОКЛИКАНИЙ ПРЕДСТАВНИЦЬКИМ ОРГАНОМ

ГОЛОВА ДЕРЖАВИ.

У своїй зовнішньополітичній чинності Українська Держава стремітиме до досягнення меж, що охоплюватимуть

ВСІ УКРАЇНСЬКІ ЕТНОГРАФІЧНІ ТЕРЕНИ

і забезпечуватимуть їй належну господарську самовистачальність і стратегічну відборонність.

В основу внутрішньополітичної діяльності ляже забезпечення духовних потреб і матеріального добробуту населення та збільшення національного майна шляхом

РОЗБУДОВИ ВСІХ ГАЛУЗЕЙ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА.

Визнаючи в засаді

ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ...

Держава дбатиме про розвиток сільськогосподарської виробності шляхом

ПІДТРИМАННЯ СЕРЕДНЬОГО СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА,

сільськогосподарської кооперації і промисловості.

Упромисловлення України буде проводитися на основі

ПРИВАТНОЇ ІНІЦІАТИВИ ПОРУЧ

УДЕРЖАВЛЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ,

що мають значення для оборони й нормального розвитку країни.

ВІЛЬНА ТОРГІВЛЯ, ПОРУЧ ДЕРЖАВНИХ МОНОПОЛІЙ

на виробі державних підприємств і головні галузі перевозу... Система мит і торговельних договорів охоронятиме національне господарство.

ЄДИНИЙ, РІВНОМІРНИЙ І ПОСТУПОВИЙ

БЕЗПОСЕРЕДНІЙ ПОДАТОК...

забезпечуватиме державні фінанси.

Співпрацю всіх виробничих верств Української Нації досягне державна влада

РЕГУЛЮВАННЯМ ВЗАЄМОВІДНОСИН ПОМІЖ

СУСПІЛЬНИМИ ГРУПАМИ,

зокрема між капіталом і працею, на засадах

ВОЛІ ПРАЦІ, ПРАВА КОАЛІЦІЙ І ВІЛЬНИХ УМОВ

працівників і працедавців. Разом з цим буде затверджений

*ВОСЬМИГОДИННИЙ ДЕНЬ ПРАЦІ...
ЗАГАЛЬНЕ СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.*

Переводячи засадничо

ВІДДІЛЕННЯ ЦЕРКВИ ВІД ДЕРЖАВИ...

*ОБОВ'ЯЗКОВА, БЕЗПЛАТНА, ДЕРЖАВНА ШКОЛА,
разом з приватними освітніми установами...*

ЄДИНА, РЕГУЛЯРНА АРМІЯ І ФЛОТ,

збудована на підставі загальної, обов'язкової повинності, разом з територіальними козачими частинами...

1. Дайте оцінку програми українського національного руху, виходячи з історичних реалій 30-х рр.
2. Спробуйте реконструювати модель держави, що пропонується в документі.

Документи розповідають

Бела Кун про причини поразки Угорської Радянської Республіки

«Короткочасне існування Угорської Радянської Республіки пояснюється якщо й не виключно, то значною мірою тим, що комуністична партія, авангард пролетаріату, протягом згаданого занадто короткого історичного періоду не встигла стати міцною, твердою організацією...

Марними були наші прагнення виправити помилку, якою було об'єднання з соціал-демократами...

Іншою основною причиною, що призвела Угорську Радянську Республіку до загибелі, була невирішеність селянського питання — питання про землю».

1. Чим Бела Кун пояснює короткочасність існування радянської влади в Угорщині?
2. Які, на вашу думку, причини поразки Угорської Радянської Республіки?

Документи розповідають

З розпорядження Ради міністрів Болгарії про розпуск партійно-політичних організацій. 12 червня 1934 р.

Створення та існування партійно-політичних організацій: партій, рухів та ін. забороняється. Існуючі партійно-політичні організації та їхні відділення розпускаються.

Відповідні суди повинні в судовому порядку негайно скасувати реєстрацію зареєстрованих як юридичні особи партійно-політичних організацій та їхніх відділень.

Усі партійно-політичні друковані видання: газети, журнали, брошури та ін., як і такі приватні, що переслідують партійно-політичні цілі або мають оголошену чи неоголошену належність до якої-небудь партійно-політичної організації, закриваються.

Забороняються будь-які партійно-політичні збори та агітація.

Ніхто не може перебувати в партійно-політичній організації або надавати засоби для утворення чи утримання такої організації.

Той, хто утворює партійно-політичну організацію або перетворює таку розпущену в іншу...карається тюремним ув'язненням терміном до трьох років і штрафом до 100 тис. левів.

1. Чим було викликане таке суворе розпорядження?
2. Які наслідки мала заборона партійно-політичних організацій?

Документи розповідають

Закон про вибори депутатів до нижньої палати парламенту.

29 березня 1925 р.

(Витяг)

Стаття 5. Правом обирати користуються чоловіки — піддані імперії з 25-річного віку.

Право бути обраним мають чоловіки — піддані імперії з 30-річного віку.

Стаття 6. Перелічені далі особи не мають активних і пасивних виборчих прав:

1. Особи, визнані нездатними або майже нездатними розпоряджатися власністю.
2. Виборчих прав позбавляються банкрути, які не ліквідували своїх боргів.
3. Особи, які отримують через бідність приватну чи громадську допомогу.
4. Особи, які не мають певного місця проживання.
5. Особи, засуджені до 6 років каторжних робіт або 6 та більше років ув'язнення.

Стаття 12. ... Виборці, які не мають основної умови — цензу осідлості ... не можуть бути зареєстровані у списку виборців.

Стаття 68. Необхідно, щоб особа, яка висуває свою кандидатуру або кандидатуру іншої особи, внесла 2000 єн за кожного кандидата або цінні державні папери тієї ж вартості.

Стаття 69. Обраними вважаються особи, які отримали найбільшу кількість дійсних голосів.

Стаття 78. Строк повноважень депутатів — 4 роки починаючи від дня загальних виборів.

Стаття 124. Особи, які збирають юрби народу з питань виборів або демонструють загони, або використовують вогні й смолоскипи, або калатають у дзвони та б'ють у барабани, або застосовують прапори чи інші види значків, або здійснюють інші надихаючі дії та, отримавши заборону поліцейського чину, не підкоряться його наказові, підлягають тюремному ув'язненню терміном на 6 місяців або штрафові до 300 єн.

1. Яким чином закон обмежував демократичні перетворення в країні?
2. У чому ви вбачаєте позитивні та негативні аспекти закону про вибори?

Документи розповідають

З інтерв'ю Чан Кайші шанхайській газеті 14 грудня 1927 р.

«Тепер ми повинні твердо встановити напрям наших зовнішніх відносин. Нині консульства радянської Росії повсюди є органами комуністичної партії. Моя позиція зводиться ось до чого: на майбутнє до завершення успіхів національного руху необхідно розірвати дипломатичні відносини з СРСР і відновити їх лише після успіху нашої справи в Китаї... Якщо раніше ми стояли за союз з СРСР, то нині — є противниками такого союзу. Моє переконання полягає в тому, що ми повинні не тільки розірвати з СРСР, а й об'єднатися з іншими державами в боротьбі проти комуністичних партій... Гуандунський переворот — лише початок... Усі кола китайського суспільства повинні об'єднатися для скинення комунізму».

1. Чим була викликана така зміна у зовнішній політиці Чан Кайші?
2. На союз з якими державами розраховував Чан Кайші?

Документи розповідають

Виступ Ганді на «показовому суді»(1922 р.)

«Я вважаю добром бути нелояльним стосовно уряду, який завдає шкоди більше, ніж усі попередні йому... Я знаю, що найгідніших синів нашої Батьківщини було засуджено за цією статтею. Тому звинувачення за цією статтею я вважаю для себе честю... Ненасилля допускає добровільне підкорення покаранню за відмову співпрацювати зі злом. Це покарання може бути накладене на мене за те, що згідно з законом, є свідомим злочином, що є для мене вищим обов'язком громадянина.

Єдиний шлях для вас, суддів і присяжних, полягає ось в чому:

- або піти у відставку і цим відмежуватися від зла, якщо ви розумієте, що закон, здійснювати який ви покликані, є злом і що насправді я невинний;*
- або накласти на мене найсуворіше покарання, якщо ви вірите, що уряд і закон, якому ви служите, є благом для народу цієї країни і що, як наслідок, моя діяльність шкодить загальному благу».*

1. Які ідеї Ганді відображено в цій промові на суді?
2. Будучи суддями, як ви поставилися б до слів М. Ганді?

Документи розповідають

Закон про працю. Стамбул, 8 липня 1936 р.

(Витяг)

Стаття 35. Звичайний тиждень містить в основі 48 годин. Цей період поділяється на робочі дні таким чином, щоб не перевищувати 9-годинного робочого дня на підприємствах, що закриваються обов'язково о 13-й годині в суботу, і 8-годинного дня на підприємствах, де працю дозволено в суботу після 13-ї години...

Стаття 42. Встановлюється 1/2 години відпочинку для працюючих 8 годин і 1 година для працюючих понад 8 годин.

Стаття 48. Забороняється примушувати працювати більшак 8 годин дітей, яким не виповнилося 16 років, незважаючи на характер праці.

Стаття 72. Страйки і локаути забороняються.

Стаття 127.

1) Кожен із робітників, який починає страйк, ... присуджується до невеликого штрафу від 10 до 100 турецьких лір.

2) Якщо страйк було організовано з метою вчинити вплив або тиск на рішення установи і держави, то винні засуджуються до тюремного ув'язнення строком від двох місяців до двох років і їм забороняється працювати від одного місяця до одного року в державних установах і на підприємствах загальної користі.

1. Які соціальні гарантії містяться в цьому законі?
2. Чому в Туреччині було заборонено страйки?

Документи розповідають

Конституція Афганістану. 1931 р.

(Витяг)

Стаття 1. Релігією Афганістану є священна релігія ісламу...

Стаття 2. Висока Афганська держава володіє повною незалежністю в керівництві своїми внутрішніми й зовнішніми справами. Всі місцевості й усі частини країни складають єдине ціле під найвищою владою і управлінням Падишаха.

Права Падишаха

Стаття 5. Високо оцінюючи самопожертву і заслуги Його Величності Газі Мухаммеда Надіра у справі забезпечення незалежності, врятування афганської батьківщини, розтrocення підвалин гніту і деспотизму, вся афганська нація визнає його високу особу як Падишаха — справжнього і гідного носія королівської влади, і зобов'язується визнавати його у цій якості з найвидатнішою вдячністю і повагою.

Загальні права афганських підданих

Стаття 11. Особиста свобода забезпечується від усяких посягань; ніхто не може бути заарештованим або покараним інакше, як на підставі постанов шаріату і законів. Будь-які види неволі заборонено.

Стаття 27. Палата Національної ради засновується згідно з рішенням і волею Його Величності та схвалення Джирги, що засідала в Кабулі (Всеафганського суду) в 1309 році (1930 р.).

Стаття 30. Кількість представників у Національній раді встановлюється положенням про вибори.

Стаття 31. Термін повноважень членів палати для всіх скликань встановлюється на три роки.

Стаття 68. Прийняття законів здійснюється обома палатами — Національною радою та палатою нотаблів. Пропозиції, що надходять од міністрів, вносяться до цієї палати і після розгляду, вивчення і схвалення більшістю голосів передаються до палати Національної ради для їхнього схвалення. Свою чергою, пропозиції, схвалені Національною радою, передаються на розгляд і схвалення палати нотаблів.

1. Згідно з документом визначте форму державного правління в Афганістані.
2. Чим було зумовлено прийняття конституції країни?

Шестирічний план у Мексиці, грудень 1933 р. (Витяг)

Шестирічний план стає яскравим виразом нашого економічного націоналізму, який, будучи політикою самооборони, має завоювати для нас тверде міжнародне становище на міцній ідеологічній, моральній та гуманній основі, зі збереженням економічної незалежності.

Особливо повинні бути вирішені ті аспекти плану, які спрямовані на встановлення соціальної справедливості та будівництво нової економіки в царині сільського господарства, на захист прав нових землевласників і на створення нової системи організованого сільського господарства. Ці рішення мають певну мету — започаткувати процес переселення людей з міста до села.

З метою захисту наших майбутніх поколінь від сум'яття, що його вносять у свідомість дітей у початкових школах священики та їхні агенти, шестирічний план остаточно визначає ту орієнтацію, якої слід дотримуватися в системі початкової освіти, а також сукупність заходів для здійснення цього завдання.

Не менш важливі положення, що визначають дію уряду у сфері праці протягом того шестиріччя, яке охоплює план.

Вони будуть рішуче спрямовані на захист і розвиток профспілкової організації найманих робітників...

Сільське господарство і його розвиток. Аграрне питання

У зв'язку з цим роздача й повернення земель і вод триватимуть аж до повного задоволення потреб сільського населення Мексиканської республіки...

I. Розділ латифундій...здійснюється або добровільно власниками цієї нерухомості, або через ненасильну експропріацію, передбачену тим самим конституційним положенням.

II. Перерозподіл сільського населення завдяки виявленню нових сільськогосподарських районів, у яких можуть бути розміщені надлишки населення, що не отримали з якоїсь причини в місці свого попереднього проживання землі й води стільки, щоб задовольнити свої потреби.

Нова організація і розвиток сільського господарства

Здійснюючи розподіл землі, слід шукати кращого способу збільшення сільськогосподарської продукції завдяки відповідній організації ехидатаріїв (користувачів громадськими угіддями.— Ред.) і землевласників, впровадженню досконаліших методів обробітку землі, сівозміни й новинок сільськогосподарської техніки, застосуванню системи селекції насіння, механізації польових робіт через ширше застосування машин із метою підвищення продуктивності праці та прискорення робіт, використання добрив, повне використання всіх плодів землі в торгівлі й промисловості...

Національна економіка

I. Буде здійснено націоналізацію надр.

II. Буде встановлено зони розвіданих запасів корисних копалин; це нововведення гарантує потреби країни в майбутньому.

III. Держава організує розвідку надр...

IV. Не буде допускатися скуповування земель; будуть розширені зони державних нафтоносних земель для того, щоб завжди мати в резерві певну кількість нафтових ділянок, які можуть забезпечити потребу нашої країни в майбутньому.

Крім того, необхідно, щоби торговельна і виробнича діяльність, яка... виснажує наші природні ресурси, регулювалася державою таким чином, щоб у процесі свого розвитку наша країна отримувала якомога більше від її експлуатації багатств...Внаслідок цього:

1. Буде заборонено іноземним підприємствам скуповувати поклади корисних копалин.

2. Буде полегшено діяльність мексиканських гірничих підприємств і надано відповідну підтримку кооперативам гірників.

3. Буде й надалі обмежуватись експорт збагаченої руди як через установа мита, так і заохоченням розвитку металургійної промисловості.

4. Буде заохочуватись створення централізованих копалень і сталеварних заводів. Розсіяне виробництво обмежуватиметься державними тарифами.

5. Держава втручатиметься, щоб забезпечити рівновагу економічних сил у нафтовій промисловості, стимулюючи розвиток національних підприємств...

6. Буде вжито заходів для того, щоб наше виробництво нафти досягло обсягу, який відповідав би наявним імовірним покладам.

7. Існуючий концесійний режим буде змінено в бік скорочення у майбутньому площ, на які поширюються дії тієї чи іншої концесії. Не надаватимуться концесії, що суперечать національним інтересам.

8. Буде заборонено, якщо навіть це вигідно, експорт усіх тих продуктів, котрі після того, як будуть піддані первинній обробці за кордоном, ввозяться назад.

Розвиток у нашій країні самостійної економіки потребує, крім того, щоб приділялась увага такій промисловій і торговельній діяльності, яка веде до збільшення обсягу національного виробництва або до підвищення його якості. Ця діяльність розвивається у двох головних напрямках: ввезення основних засобів виробництва і виробництва енергії...

1. Про що свідчило прийняття шестирічного плану в Мексиці?
2. Які основні положення було покладено в основу плану?
3. Яким галузям виробництва віддавалася перевага в розвитку і чому?

Документи розповідають

Зі спогадів імператора Маньчжоу-Го Пу І

У серпні 1932 р. було оформлено секретну угоду між Японією і Маньчжоу-Го. Основним змістом її було наступне: охорона державної безпеки і громадянського порядку в Маньчжоу-Го повністю покладається на Японію, вона буде контролювати залізниці, порти, водні і повітряні шляхи. Японія має право проводити розвідку надр і будувати копальні (шахти), японці можуть призначатися на посади в Маньчжоу-Го, Японія має право переселяти в Маньчжоу-Го японців. Японія прислала свого посла в Маньчжоу-Го, саме він став справжнім правителем цієї території, справжнім імператором Маньчжоу-Го.

У травні 1932 р. на Північний Схід прибула комісія Ліги Націй із дослідження так званого маньчжурського питання. З травня відбулася моя зустріч з членами комісії, яка тривала не більше, як півтори години. На ній мені поставили два питання: як я прибув на Північний Схід і як було засновано Маньчжоу-Го. Я слухняно став говорити те, що мені було наказано. Члени комісії кивали головами, посміхалися і більше нічого не питали. Потім разом сфотографувалися, випили шампанського і побажали один одному здоров'я. Комісія від'їхала.

Комісія заявила, що вона розуміє, чому Японія вважає Маньчжурію життєво важливою лінією. Вона не раз підкреслювала, що поважає інтереси Японії на Північному Сході Китаю, і навіть розглядала події 1931 р. як акт самозахисту Японії.

З початку 1933 р. після виходу з Ліги Націй, Японія почала ще більш відкрито збільшувати свою армію і розширювати свою підготовку до війни. Особливо посилились її приготування до захоплення всієї території Китаю і зміцнення тилу.

1. Про які події згадує Пу І?
2. Як він оцінює дії Японії щодо Китаю?
3. Як автор описує дії комісії ЛН? Спробуйте пояснити таку позицію ЛН.
4. Яке місце описані події посідають у розвитку міжнародних відносин 30-х років?

Документи розповідають

Спогади Вінстона Черчілля про розмову з Ріббентропом (1937 р.)

Одного разу у 1937 р. я зустрівся з німецьким послом в Англії Ріббентропом. Наша бесіда тривала більше двох годин. Суть речей Ріббентропа зводилась до того, що Німеччина прагне до дружби з Англією. Німеччина оберегала б всю Велику Британську імперію. Німці, мабуть, і попросять повернути їм німецькі колонії, але це не кардинальне питання. Було б важливіше, щоб Англія дала Німеччині свободу рук на сході Європи. Німеччині потрібен життєвий простір. Тому вона вимушена поглинути Польщу і Данцизький коридор. Що стосується Білорусії та України, то ці території абсолютно необхідні для забезпечення майбутнього існування німецького рейху. Єдиного, чого німці просили б Британської співдружності та імперії, не втручатися.

Я відразу висловив свою впевненість у тому, що англійський уряд не погодиться надати Німеччині свободу рук у Східній Європі. Хоча ми ненавиділи комунізм не менш, ніж його ненавидів Гітлер, але Великобританія ніколи б не втратила інтерес до долі континенту настільки, щоб дозволити Німеччині встановити своє панування над Центральною та Східною Європою. Ріббентроп сказав: «У такому випадку війна неминуча. Іншого виходу не має. Фюрер на це відважився. Ніщо його не зупинить, і ніщо не зупинить нас».

1. Про які події і процеси в міжнародних відносинах йдеться мова в документі?
2. Як формулюються позиції сторін у документі?
3. Яке обґрунтування позиції наводяться у розмові?
4. Чи була війна неминучою?

Документи розповідають

Троїстий пакт між Японією, Німеччиною та Італією

Уряд Великої Японської імперії, уряд Німеччини і уряд Італії,

- визнаючи, що попередньою і необхідною умовою збереження тривалого миру є надання кожній державі можливості зайняти своє місце у світі,*
- вважають основним принципом створення і підтримання нового порядку. Необхідного для того, щоб народи у відповідних районах Великої Східної Азії і Європи могли пожинати плоди співіснування і взаємного процвітання,*
- висловлюють рішучість взаємно співробітничати і здійснювати узгоджені дії в зазначених районах стосовно зусиль, що засновані на даній доктрині.*

Уряди трьох держав, переповнені прагненням до співробітництва з усіма країнами, які прикладають подібні зусилля в усьому світі, сповнені бажання продемонструвати свою непохитну волю до миру в усьому світі, для чого уряд Великої Японської Імперії, уряд Італії, уряд Німеччини підписали наступну угоду:

Стаття 1. Японія визнає і поважає керівне положення Німеччини та Італії у встановленні нового порядку в Європі.

Стаття 2. Німеччина та Італія визнають і поважають керівне положення Японії у встановленні нового порядку у Великій Східній Азії.

Документи розповідають

Оцінки битви за Москву.

Маршал Г. Жуков

«Коли мене запитують, що найбільше запам'яталося з минулої війни, я завжди відповідаю: битва за Москву.

В суворих, найчастіше надзвичайно складних і важких умовах наші війська загартувувалися, мужніли, набиралися досвіду і, отримавши у свої руки навіть мінімально необхідні кількості бойових і матеріальних засобів, з відступаючої, захисної сили перетворились у могутню наступальну силу...»

Американський генерал Д. Макартур

«У своєму житті я брав участь у ряді війн...Але ніде не бачив такого ефективного опору могутнім ударам противника, що до того часу перемагав, опору, за яким відбувся контрнаступ, що відкинув противника назад... Розмах і блиск цих зусиль роблять його найбільшим досягненням у всій історії»

Французький генерал Шассен

«1941 р., який мав стати роком остаточного встановлення німецького панування в Європі, завершився страшною поразкою гітлерівців... Битва за Москву свідчила про важливий поворотний пункт у війні».

Колишній німецький генерал, історик К. Тіппельскірх

«...На німецьку армію, що билася з великим напруженням всіх сил і не підготовлену морально і матеріально до ведення маневреної війни... звалився російський контрнаступ. Сила удару росіян і розмах цього контрудару були такі, що сколихнули фронт на значній частині... Німецьким військам погрожувала доля великої армії Наполеона».

Колишній німецький генерал, начальник штабу Ф.Гальдер

«Розбитий міф про непереможність німецької армії... Тому 6 грудня 1941 р. можна вважати поворотним моментом, до того ж і самим роковим, у короткій історії третього рейха».

1. Спираючись на наведені висловлювання про битву за Москві дайте їй власну оцінку.

Людські витрати основних учасників Другої світової війни

Країна	Організації, збройні формування руху Опору	Основні події визвольної боротьби
Франція	<p>Зовнішній рух Опору: «Вільна Франція», «Франція, що бореться», їхній наступник — Французький комітет національного визволення (ФКНВ, 1943р.).</p> <p>Внутрішній рух Опору: «Таємна армія» (1942 р.), Національна рада опору (НРО, 1943 р.), Французькі внутрішні збройні сили (ФФІ, 1944 р.)</p> <p>Всі учасники руху Опору визнавали загальне керівництво ФКНВ на чолі з Ш. де Голлем.</p>	<p>Збройні підрозділи зовнішнього опору брали участь у бойових діях проти німецьких та італійських військ у Північній Африці та Західній Європі у складі військ союзників.</p> <p>Внутрішній опір використовував всі методи боротьби з окупантами від підпільної боротьби до партизанських дій (макі).</p> <p>15 березня 1944 р. НРО прийняла програму руху: збройне повалення окупаційного режиму і створення тимчасового уряду.</p> <p>Після висадки військ союзників у Нормандії макі активізували дії по всій території Франції. Найбільше повстання спалахнуло в районі Гренобля (південь Франції).</p> <p>18 серпня 1944 р. у Парижі спалахнуло антифашистське повстання. Через 4 дні місто було повністю в руках повсталих.</p>
Бельгія	<p>Фронт незалежності (1941 р.) у 1943 р. створив патріотичну міліцію. Емігрантському уряду підпорядковувалась «Таємна армія».</p>	<p>Формування руху пру використовували як пасивні, так і активні методи боротьби з окупантами (саботаж, диверсії, дії партизанських загонів тощо).</p>
Нідерланди	<p>Рада Опору (1943 р.), «Бойові дружини», «Служба порядку».</p> <p>Єдиного керівного центру опору не було.</p>	<p>Названі організації використовували всі методи боротьби.</p> <p>З 1944 р. емігрантський уряд намагається встановити контроль над організаціями руху Опору.</p>
Данія	<p>Рада Свободи (1943 р.), мала воєнну комісію і армію чисельністю 25 тис. осіб</p>	<p>Під тиском руху Опору колабораціоністський уряд відмовився від подальшого співробітництва з окупантами. З квітня 1944 р. бойові дії руху Опору були підпорядковані штабу військ союзників.</p>
Норвегія	<p>Частини норвезької армії, які не склали зброю, партизанські загоны, підпільні групи. Єдиного центру опору не існувало.</p>	<p>1940–1941 рр. активна збройна боротьба проти окупантів.</p> <p>1942 р. спад руху Опору.</p> <p>З 1943 р. активізація руху Опору. Найгучніша акція: знищення заводу з виробництва важкої води для німецької атомної бомби; зрив мобілізації норвезької молоді до німецької армії.</p>
Італія	<p>Комітет національного визволення. Партизанські загоны гарібальдійців (утворили ліві і центристські партії). У вересні 1943 р. король і маршал Бадальо зміщують Муссоліні.</p>	<p>З осені 1943 р. розгортання масового партизанського руху на Півночі Італії проти німецької окупації і держави Сало на чолі з Муссоліні. Створення «партизанських республік». Захоплення і страта партизанами Муссоліні та його коханки Карли Петаччі (28 квітня 1945 р.).</p>
Польща	<p>Сили зовнішнього опору: збройні формування на території СРСР Армія В. Андерса (у 1942 р. з СРСР була перекинута у Північну Африку), Войсько польське (вело боротьбу разом з радянською армією).</p> <p>Сили внутрішнього опору: Армія Крайова (утворена в 1939 р. представниками правих і націоналістичних сил, підпорядковувалась емігрантському уряду). Гвардія Людова утворена комуністами. Батальйони хлопські.</p> <p>Польський комітет національного визволення (1944 р.) займав прорадянські позиції.</p>	<p>Участь у бойових діях разом з союзниками (Північній Африці, Західному і Східному фронтах Другої світової війни). Участь у штурмі Берліна (Військо польське).</p> <p>Сили внутрішнього опору застосовували всі методи боротьби.</p> <p>Серпень 1944 р. антифашистське повстання у Варшаві організоване АК (командувачгенерал Бур-Комаровський) було придушене після місячних боїв.</p> <p>У 1943 р. у варшавському гетто відбулось антифашистське повстання євреїв, яке було жорстко придушене.</p>
Польща	<p>Сили зовнішнього опору: збройні формування на території СРСР Армія В. Андерса (у 1942 р. з СРСР була перекинута у Північну Африку), Войсько польське (вело боротьбу разом з радянською армією).</p> <p>Сили внутрішнього опору: Армія Крайова (утворена в 1939 р. представниками правих і націоналістичних сил, підпорядковувалась емігрантському уряду). Гвардія Людова утворена комуністами. Батальйони хлопські.</p> <p>Польський комітет національного визволення (1944 р.) займав прорадянські позиції.</p>	<p>Участь у бойових діях разом з союзниками (Північній Африці, Західному і Східному фронтах Другої світової війни). Участь у штурмі Берліна (Військо польське).</p> <p>Сили внутрішнього опору застосовували всі методи боротьби.</p> <p>Серпень 1944 р. антифашистське повстання у Варшаві організоване АК (командувачгенерал Бур-Комаровський) було придушене після місячних боїв.</p> <p>У 1943 р. у варшавському гетто відбулось антифашистське повстання євреїв, яке було жорстко придушене.</p>

<p>Чехія і Словаччина</p>	<p>Сили зовнішнього опору: Чеська бригада під командуванням Л. Свободи, що воювала в складі радянської армії. Емігрантський уряд у Лондоні.</p> <p>Сили внутрішнього опору: найслабший у Європі (Чехія). Діяли окремі підпільні групи і збройні загони.</p> <p>Партизанська армія Словаччини (65 тис. осіб).</p>	<p>На території Чехії рух Опору обмежувався в основному актами саботажу.</p> <p>Антифашистське повстання у Празі (травень 1945 р.).</p> <p>Словацьке національне повстання (осінь 1944 р.). Придушене німецькими військами.</p>
<p>Югославія</p>	<p>Четники («Королівська армія Югославії на батьківщині» під командуванням Драголюб-Дража Михайловича, утворена влітку 1941 р.), переважно сербська.</p> <p>Народно-визвольна армія Югославії (НОАЮ), під керівництвом комуністів на чолі з Броз Тіто. Визнана союзниками.</p>	<p>Антифашистське повстання влітку 1941 р. у Сербії та Чорногорії. Придушене.</p> <p>Створення партизанських армії, розгортання масової боротьби. До початку 1943 р. НОАЮ, яка нараховувала 320 тис. бійців, звільнила 2/5 території країни. Вирішальна битва в долині р. Неретви. Німецькі війська не змогли розгромити НОАЮ. У 1943 р. було створено уряд нової Югославії — Національний комітет визволення Югославії на чолі з Й. Броз Тіто, на засіданні Антифашистського віче народного визволення Югославії, який було визнано країнами союзниками антигітлерівської коаліції.</p>
<p>Албанія</p>	<p>Національно-визвольний фронт (НОФ) і його Національно-визвольна армія (НОА), очолювана комуністами (Е.Ходжі).</p> <p>Батальйон «Антоніо Грамши» з італійських солдат, які в 1943 р. перейшли на бік партизан.</p>	<p>Рух Опору вів успішну боротьбу проти італійських, а з 1943 р. проти німецьких окупантів. НОА самостійно звільнила країну від окупації.</p>
<p>Греція</p>	<p>У 1941 р. Комуністична партія Греція на чолі з Д. Сатьясом створила широкий Фронт опору (ЕАМ) зі своєю підпільною партизанською армією (ЕЛАС, командувач генерал С. Сарафіс) — найбільш численна і боєздатна (40 тис. осіб).</p>	<p>До походу англійських військ (січень 1944 р. ЕЛАС звільнила територію Греції від німецьких військ і спробував встановити свою владу. У 1944 р. розгорнулись бої між ЕЛАС і англійськими військами (введені за угодою між Черчіллем і Сталіним), які завдали їй поразки.</p>

Текст для читання

Камікадзе

Нічної провокації на мосту Лугоуцяо (Марко Поло) стала формальним приводом для початку японської агресії проти Китаю. У ті дні газета «синьвеньбао» повідомила, що 15 китайських льотчиків. Принісши себе у жертву, своїми літаками атакували японські кораблі і вибухнули разом з ними. Повідомлялося, що в результаті цієї атаки було потоплено сім невеликих японських суден.

Розв'язуючи війну проти Китаю, японська воєнщина не боялась зустріти серйозного опору, а тим більше з боку китайської авіації. Крім чисельної переваги. Японська авіація мали і якісні переваги, що дало їй можливість відразу захопити перевагу у повітрі. Можливо, саме ці причини спонукали китайських пілотів на відчайдушний крок. Тоді, японське командування навіть і гадки не мало, що через шість років воно саме почне розглядати дії смертників як єдиний засіб переломити хід війни на свою користь...

У 1944 р. економічна ситуація в Японії різко погіршилася. Транспортний флот країни вже не забезпечував потреб країни. З кожним днем його чисельність зменшувалася із-за ударів американських підводних човнів та авіації. Постачання пального порівняно з 1942 р. скоротилося у 2 рази. Скоротилась також виплавка сталі, чавуну, алюмінію, міді. Японці відчайдушно шукали виходу: щоб отримати пальне гнали спирт з солодкої картоплі, для отримання мастил переробляли коріння сосни тощо. На потреби воєнної промисловості йшло все, що мало у своєму складі кольорові метали. Так, були переплавлені мідні ворота храму Ясукуні. Але це не рятувало, японська економіка вже не могла конкурувати з американською. Японська авіація і флот несли поразку за поразкою. Вихід із скрутного становища підказав начальник одного з відділів міністерства озброєння адмірал Онісі. Він запропонував приступити до підготовки льотчиків, які б спрямовували свої машини на американські кораблі і гинули б разом з ними.

Після нетривалих дебатів пропозицію прийняли. Японські воєначальники, ймовірно, вважали, що якщо країна вже не може випускати літаки, які могли б на рівних протистояти американським, то чому б не кинути у бій молодь на одноразових літаках-бомбах і тим самим відвернути поразку. До кінця війни смертники стали головною ударною силою всіх родів військ японських збройних сил. Яких тільки смертників не існувало в японській армії і флоті — десантники, підричники, знищувачі танків, водії торпед. Катерів-бомб та ін. Всі вони об'єднувалися у спеціальні загони смертників «тенсінтай» («ударні загони»).

Адмірал Онісі отримав нове призначення. Він зайняв посаду начальника штаба з'єднання морської авіації, що обороняла Філіппіни. Прибувши на фронт, Онісі відразу взявся за справу.

19 жовтня 1944 р. адмірал виголосив промову перед офіцерами 201-ї авіаційної групи, реалістично зобразив ситуацію, що склалася. Адмірал сказав: «Японія у великій небезпеці. Хто може врятувати Японію в небезпеці? Воєнний міністр? Генерали і адмірالی? Ні! Це ви — молоді люди з чистим і сильним духом. Я від імені 100 мільйонів ваших співгромадян прошу вас про жертвовність. Я молюся за ваш успіх... Ви вже боги, вільні від земних бажань. Але ви повинні знати одне — чи буде ваш удар ефективним чи ні? Цього, на жаль, не може сказати ми і не можемо те знати ви. Тем не менш я особисто чекаю ваших зусиль і повідомлю результати імператору. Бажаю успіху».

Офіцери завмерли в здивуванні. Не можна сказати, що їх вразила сама ідея. І раніше бували випадки, коли японські льотчики спрямовували свої літаки на американські кораблі, але то було лише у виключних випадках, коли по-інакшому вчинити було неможливо. А тут їх закликають до масового самовбивства. Адмірал говорив, що це єдиний спосіб врятувати країну наявними незначними ресурсами. Заперечень не було. Психологічна підготовка зайняла декілька годин. Вже наступного дня було сформовано спеціальне ударне з'єднання з 24 льотчиків, яке отримало назву «камікадзе». У перекладі з японського «божественний вітер» або «вітер з небес». Так у Японії називали тайфун, що два рази у 1274 і 1281 р. знищував флот монголів, які на чолі ханом Хубілаєм направлялися на завоювання Японії. Спочатку назва «камікадзе» поширювалося лише на цей підрозділ. Згодом поширилося на всіх пілотів-самогубців.

Більшість японських джерел вважають першим камікадзе командира 26 морської флотилії на О. Тайвань, контр-адмірала Т. Аріму. 16 жовтня 1944 р. він на чолі групи з 100 літаків вилетів для самовбивчої атаки американського флоту. Він на своєму літаку врізався у американський авіаносець «Франклін» і вивів його з ладу. Хоча фактично це зробив інший літак. Літак адмірала був збитий за декілька метрів від корабля. Проте японському командуванню було вигідно представити першим камікадзе саме адмірала.

Справжнім першим камікадзе став лейтенант Куно, який здійснив свій самовбивчий політ на чолі групи 21 жовтня 1944 р. Саме цей день вважається початком масового застосування камікадзе проти американського флоту. У наступні дні камікадзе стали нарощувати свої удари по кораблях, що висаджували десант на Філіппінські острови. Перші удари камікадзе були відносно результативні — було потоплено декілька десятків кораблів серед яких були і авіаносці. Атаки камікадзе вплинули на моральний стан моряків американських ВМС, проте перевага США була настільки великою, що цей вплив був несуттєвим.

Загалом у битві за Філіппіни брало участь 537 літаків камікадзе. Їм вдалося потопити або пошкодити 132 кораблі. На один корабель у середньому припадало 4 літака. При захопленні о. Іводжіма на один потоплений корабель припадало вже 6 літаків камікадзе. При операціях на Окінаві для потоплення одного американського корабля приходилося вже 10 літаків. На кінець війни ефективність камікадзе знизилась ще більше. Загалом за роки війни загинуло 1228 камікадзе, які потопили 36 американських кораблів і пошкодили 368.

Крім літаків зі смертниками, використовувалися торпеди і катери, якими теж управляли смертники. Але їхні успіхи були значно меншими — лише 4 кораблі.

При обороні Японії японське командування готувало масове використання камікадзе. Лише в перший день передбачалось кинути на американський флот 3 тис. літаків і 5 тис. катерів і торпед. Загалом на Японських островах було підготовлено 5 тис. камікадзе. Але капітуляція Японії врятувала життя як японських так і американських солдат і матросів.

Довелось зустрітися зі смертниками і радянським військам. Маршал Радянського Союзу К. Мерецков писав: «У багатьох місцях японці, відступаючи, широко використовували команди смертників-солдат, які заздалегідь були приречені на смерть. Як вони діяли, наприклад, проти наших танків. У боях під станцією Мадаоші ми нарахували біля 200 смертників, які, обв'язавшись сумками з толом і з ручними гранатами, повзли по полю в заростях густого гаоляну і кидалися під наші танки. Ці «живі міни» були, звичайно, достатньо небезпечними. Але наші війська заздалегідь підготувалися до такої тактики противника і швидко нейтралізували дії таких груп. У інших випадках смертники пропускали вперед наші частини, а потім стріляли їм у спину. Не думаю, що японське командування розраховувало на нанесення нам таким шляхом значних втрат. Скоріше воно сподівалося на підрив моральної стійкості і наступального духу радянських військ».

Оцінки битви за Берлін

Маршал Г. Жуков

«Боротьба за Берлін йшла не на життя, а на смерть. З глибин матінки Росії... прийшли сюди наші люди, щоб завершити справедливу війну з тим, хто зазіхнув на свободу їхньої Батьківщини... Всі прагнули вперед..., щоб здійснити важливу справу — встановити Прапор Перемоги у Берліні».

Маршал В. Чуйков

«Ми розуміли, що там, в центрі Берліна, зарилися у кам'яних руїнах не просто солдати, що там зосередилися фашистські маньяки, злочинці, в яких руки по лікоть в крові. Їм було байдуже, де помирати, у Берліні під кулями радянських військ або зі лави підсудних йти на смертну кару».

Генерал Дж. Маршалл, начальник штаба армії США

«Свою перемогу у Берлінській операції радянські війська завдали блискавичний удар по гітлерівській військовій машині. Втративши головний військовий, економічний і політичний центр, Німеччина була позбавлена можливості продовжувати опір... Штурм столиці нацистської Німеччини — одна з найбільш складних операцій радянських військ в ході Другої світової війни...»

1. Яка роль Берлінської операції у Другій світовій війні?
2. Чи можливо було уникнути значних втрат під час проведення операції?
3. Чому Берлінську операції здійснювали радянські війська, а не війська союзників?

1. З листа президента США Г. Трумена професору Чиказького університету Джеймсу Кейту (12 січня 1953 р.)

«Коли до Потсдама прийшло повідомлення про успішне ядерне випробування у Нью-Мексико, було багато жвавих розмов про те, як це відіб'ється на війні з Японією, що продовжувалася.

*На наступний день я сказав прем'єру Великобританії і генералісімусу Сталіну про успіхи випробування. Британський прем'єр зрозумів і оцінив мою інформацію. Прем'єр Сталін посміхнувся і подякував мені, але я впевнений, що він не зрозумів значення події.**

Я зібрав держсекретаря м-ра Бірнса, воєнного міністра м-ра Стімсона, адмірала Ліхі, генерала Маршалла, генерала Ейзенхауера, адмірала Кінга і деяких інших, що потрібно робити з цією жахливою зброєю.

Я запитав генерала Маршалла, скільки життів буде коштувати висадка на Токійську рівнину і в інші міста Японії. На його думку, таке вторгнення коштувало б мінімум у чверть мільйона жертв, а могло б коштувати і мільйона з американського боку і такої ж кількості з боку ворога. Інші присутні військові погодилися з цим.

Я запитав міністра Стімсона, які міста в Японії виробляють виключно військову продукцію. Він швидко назвав декілька, в тому числі Хіросіму і Нагасакі.

Ми відправили Японії ультиматум. Він був відхилений.

На зворотному шляху з Потсдама, коли ми знаходилися посеред Атлантики, я наказав скинути атомні бомби на два згаданих міста.

У Вашому листі ви відзначаєте, що детектива генерала генералу Спочатку підготувати доставку бомби датована 25 липням. Звичайно, необхідно було запустити військову машину, що і робив цей наказ, але остаточне рішення залишалось у моїх руках і не приймалась до мого від'їзду з Потсдама.

Бомбардування завершило війну, врятувала життя і дала вільним націям шанс поглянути на факти».

**Як відомо, це не так. Сталін відразу після цієї розмови з Труменом дав розпорядження прискорити розробку радянської атомної бомби та інтенсифікувати розвідувальну роботу в США.*

2. Зі спогадів прем'єр-міністра Великобританії В. Черчілла

«17 липня прийшла звістка, яка потрясла весь світ. Днями до мене заїхав Стімсон поклав переді мною клаптик паперу, на якому було написано: «Немовля благополучно народилося». Я зрозумів, що відбулось щось неординарне

«Це означає, — сказав Стімсон, — що випробування у пустелі Нью-Мексико вдале. Атомна бомба створена»...

Так, значить, що дасть можливість швидко закінчити Другу світову війну, а мабуть, і багато іншого.

У зв'язку з цим президент запросив мене невідкладно поговорити з ним... До тепер ми вважали, що наступ на території власно Японії буде здійснюватися за допомогою масових повітряних бомбардувань і вторгнення величезних армій. Ми передбачали відчайдушний опір японців, що билися на смерть з відвагою самураїв не тільки на полі бою.. а і в кожному окопі, в кожному укритті.

Переді мною вставав образ острова Окінава, де тисячі японців замість того, щоб капітулювати, стали в стрій і знищили себе ручними гранатами після того, як їхні командири урочисто здійснили обряд харакірі. Для того, щоб придушити опір японців і завоювати їхню країну метр за метром, потрібно було б принести в жертву мільйон життів американців і половиною цього числа життів англійців або більше, якщо ми зможемо доправити їх туди, бо ми твердо вирішили також взяти участь у цьому випробуванні. Тепер вся ця кошмарна перспектива зникла. Замість неї малювалась прекрасна, здавалось тоді, картина завершення всієї війни одним або двома сильними ударами. Я відразу ж подумав про те, що японський народ, хоробрістю якого завжди пишається, зможе угледіти у появі цієї надзброї виправдання, яке врятує його честь** і звільнить його від обов'язків загинути до останнього солдата***».*

**Бої на острові Окінава точилися три місяці, американці втратили за радянськими даними 72 тис., за американськими — 48 тис. Загалом США у Другій світовій війні втратили 292 тис. осіб загиблими і 671 тис. поранених.*

***Японія до теперішнього часу не покаялася за свої воєнні злочини, як це зробили німці.*

****Для оборони японських островів японці зосередили 2 млн 350 тис. осіб*

3. Про воєнне значення Хіросіми і Нагасакі (З мемуарної книги Хорикоші Д. , Окумія М. , Кайдін М. «Зеро!» (Японська авіація в роки Другої світової війни).

Місто Хіросіма до тепер не зазнавало страшних ударів «Суперфортець». Ми знали, що в ньому все ще зберігалось ряд споруд, які могли привабити до себе зливу бомб. Там знаходився штаб 2-ї групи армій, яка відповідала за оборону всієї південної Японії. Впродовж війни у Хіросімі були зібрані десятки тисяч солдатів. Місто стала важливим сховищем і центром комунікацій.

Нагасакі був одним з найбільших портів південної Японії. Він мав важливе значення для наших збройних сил, бо у місті розташовувалися багато заводів, у тому числі і воєнних. На одній вузькій вулиці розташовувалися з південного боку сталеплавильний завод Міцубісі і верф цієї ж компанії, а з північної — торпедні майстерні Міцубісі-Уракамі.

Коли наші воєнні і урядові кола усвідомили, що перед ними стоїть фантастична зброя, яка може примусити навіть жаки килимових бомбардувань вважати дрібними негараздами,. Вони не змогли себе примусити наполягати на безглуздому продовженні безнадійної війни».*

**Під час американського бомбардування Токіо 9 березня 1945 р.(операція «Молитовний будинок») загинуло понад 70 тис. мешканців міста, 1 млн залишився без даху над головою. Бомбардування Хіросіми і Нагасакі призвело до загибелі 102 тис. осіб відразу, згодом 245 тис. осіб померло від радіації і поранень.*

4. Із радіозвернення імператора Хірохіто до японського народу 14 серпня 1945 р.

«...Насправді ми оголосили війну Америці і Британії зі щирого бажання забезпечити самозбереження Японії і стабілізації Східної Азії, ніяким чином не збираючись здійснювати територіальних придбань, не обмежувати суверенітету інших націй.

Але тепер війна триває майже чотири роки. Незважаючи на максимальні зусилля кожного — доблесну боротьбу наших армій, флоту, невтомиме завзяття наших державних службовці і віддану службу нашого 100-мільйонного народу — воєнна ситуація не змінилась на користь Японії. У той час як всі світові тенденції обернулися проти наших інтересів.

Крім того, противник почав застосовувати новою, саму жорстоку бомбу, чия можливість знищувати велику кількість невинних життів справді неосяжна. Якщо ми продовжимо битися, це не тільки приведе до остаточного падіння і стирання з лиця землі японської нації, але також приведе до повного зникнення людської цивілізації...»

1. Яку мету переслідували США, застосовуючи атомні бомби проти Японії?
2. Чому було обрано Хіросіму і Нагасакі для атомного бомбардування?
3. Які наслідки атомних бомбардувань японських міст?

Визволення території СРСР супроводжувалося масовими репресіями сталінського режиму проти народів, на які покладалася вина у співробітництві з ворогом. Ще у серпні 1941 р. було ліквідовано автономну республіку німців Поволжя, було депортовано 370 тис. чол. На початок 50-х років німецьких спецпоселенців нараховувалося 1,2 млн чол.

У 1943–1944 рр. як доповідав Берія Сталіну «в результаті трьох операцій виселено у східні райони СРСР 650 тис. чеченців, інгушів, калмиків, карачаєвців». Згодом ще 40 тис. балкарців.

У 1944 р. з Криму було виселено 200 тис. татар, греків, болгар, вірмен. З Грузії — майже 90 тис. турок-месхетинців, курдів та ін. Всього на початок 50-х років спецпоселенців різних національностей нараховувалося 2,8 млн.

Завершальний етап війни в Європі характеризувався надзвичайною політизацією дій як союзних лідерів на заході, так і радянського керівництва на сході. Походом на Балкани, що не мав воєнно-стратегічного значення, окрім протистояння планам Черчілля, Сталін прагнув забезпечити собі політичні переваги в ході повоєнного врегулювання в Європі. В свою чергу Черчілль також мріяв про те, щоб союзники першими опинилися у Відні й Берліні і таким чином вирішили долю Німеччини та країн Дунайського басейну.

Зрештою Сталін і Черчілль восени 1944 р. на переговорах у Москві досягли домовленості про розподіл сфер впливу у Східній Європі.

Як пише у своїх мемуарах Черчілль: «Створилась ділова атмосфера, і я заявив: «Давайте врегулюємо наші справи на Балканах. Ваші армії знаходяться в Румунії та Болгарії. У нас є там інтереси, місії, агенти. Не будемо сваритися із-за дурниць. Що торкається Англії та Росії. Чи згодні ви на те, щоб ми мали переважаючий вплив на 90% у Греції і пополам — в Югославії». Тим часом як це перекладалося, я взяв піваркуша паперу і написав:

- Румунія: Росія –90%, інші — 10%.
- Греція: Великобританія (у згоді з США) — 90%, Росія — 10%.
- Югославія: 50 на 50%
- Угорщина: 50 на 50%.
- Болгарія: Росія — 75%, інші — 25%.

Я передав цей лист Сталіну, який до цього часу вже вислухав переклад. Настала невелика пауза. Потім він взяв синій олівець і, поставивши на ньому велику галку, повернув його мені...»

Листок деякий час лежав на столі, загодя Черчілль запропонував його спалити. «Чи не може здатися занадто цинічним те, що ми розібралися з цими проблемами, важливими для мільйонів людей, так безцеремонно?» — запитав Черчілль Сталіна. «Ні, — відповів то. — Можете взяти його».

Політичне змагання характеризувало й дії Франції, де всупереч амбіціям Черчілля, виростала авторитетна політична фігура Шарля де Голля.

Особливо ці суперечності виявилися під час розробки й проведення операції із визволення Парижа. Ейзенхауер спочатку не планував вести бої за Париж, прагнув обійти його. Оскільки Париж для французів був символом національної величі, духовним центром країни і вузловим пунктом її комунікацій, вони прагнули звільнити його своїми силами.

Визвольна місія Радянської армії в Європі

Країни	Терміни проведення операцій	Назви операцій
Румунія	27 березня — 5 жовтня 1944 р.	Ясько-Кишинівська
Болгарія	8-28 вересня 1944 р.	Ясько-Кишинівська
Югославія	22 вересня — 25 грудня 1944 р.	Белградська
Польща	17 липня 1944 — 8 травня 1945 рр.	Львівсько-Сандомирська, Варшавська, Вісло-Одерська, Сілезька, Східно-Прусська
Чехословаччина	22 серпня 1944 — 11 травня 1945 рр.	Східнокарпатська, Празька
Угорщина	23 вересня 1944 — 4 квітня 1945 рр.	Будапештська
Північна частина Норвегії	7-29 жовтня 1944 р.	Мурманська
Східна частина Австрії	3 березня — 15 квітня 1945 р.	Віденська
Східна частина Німеччини	12 січня — 9 травня 1945 р.	Східнопрусська, Берлінська

Сталося так, що Прага від німецьких військ визволялася двічі. Перший раз її «визволили» частини РОА (російської визвольної армії), які рятуючись від радянських військ і розуміючи, що в радянському полоні їхня доля складеться трагічно, прагнули здатися англо-американським військам. Їхній шлях втечі мав пройти через Прагу. Але на їхньому шляху стали німецькі війська, що прагнули придушити антинацистське повстання. Тоді частини РОА вирішили прокласти шлях зброєю, завдавши удару по німецьких військах. Прорвавшись до міста, вони були зустрінуті пражанами як визволителі. Не затримуючись у Празі колони РОА рушили далі на Захід. Тим часом з півночі радянські війська ламаючи опір проривалися до Праги. 9 травня вони вступили на вулиці міста. Німецьке угруповання «Центр» було оточено і капітулювало.

Під час цієї битви японське командування вирішило кинути в останній бій залишки японського флоту на чолі з лінкором «Ямато» — найбільший лінкор у світі з 460-мм гарматами. Зустріч у відкритому бою з цим кораблем не несла нічого доброго для американського флоту. Японський флот був споряджений максимальною кількістю боєприпасів і пальним лише в один кінець. Американці вчасно дізналися про вихід в море цього монстра і вирішили його знищити за допомогою авіації. 7 квітня 1945 р. розгорілася кривава битва. Близько 700 японських літаків (з яких 355 були «камікадзе») атакувало американський флот. У свою чергу американська авіація атакувала «Ямато», який після 4 годин безперервних бомбардувань затонув, забравши з собою життя 2488 японських моряків. Також було затоплено японський крейсер і 4 есмінця. Японський флот припинив своє існування. Втрати американців склали лише 15 літаків.